

Te Tau o te Kaumātua

Nā te Toihau o Te
Taura Whiri i te Reo
Māori

Kua puta te karanga a Te Whakakotahitanga o Ngā Iwi o Te Ao kia kīia te tau e tū mai nei ko Te Tau o te Kaumātua Puta Noa i te Ao, otirā koirā tāku nā whakamāoritanga i tērā whakaaro. Ko tāku e whakapae ana e kōrero kē ana rātou mō te hunga pēperekōu kua i tā te Māori titiro ki tēnei mea, ki te kaumātua

Kua puta kē i a au te kōrero ki tētahi atu pepa i a au e tamariki ana ki ngā marae o Tūhoe ki Waikaremoana me Ruatāhuna ko ngā kaumātua te hunga whakatauirā mai i te tika, i te pono; ko ngā kaumātua te hunga pupuri i te tikanga; ko ngā kaumātua te hunga tautōhito; ko ngā kaumātua te hunga kī tahi; ko ngā kaumātua te hunga pupuri i ngā kōrero e pā ana ki te iwi; āe, ko rātou ngā puna o te kī.

I te āhua tonu o ēnei rā nei kua rere te pātai he aha kē ia oti tēnei mea te kaumātua, ā, ko te take i rere ai tērā pātai nā te mea kua kitea i roto i ētahi iwi kua kore kē tēnei momo tangata e kōrerotia ake nei e au. Kua eke tātou ki te reanga pakeke kāore nei e mōhio ki te reo, ki ngā tikanga tae atu hoki ki ngā kōrero. E kaumātua noa ana nā te mea kua eke ki te karangatanga ahungarua nā te aha kē ia rānei?

Kua kaha te whiua o te pātai he aha tēnei mea te kaumātua me aha rawa rānei te tangata e kaumātua ai ki te titiro a te tangata? Mēnā kua ahungarua te tangata engari e tino kūare ana ki ngā tikanga me ngā kōrero a te iwi, ka kaumātua tonu? Ko tēnei pātai me waiho anō

mā ngā iwi tonu e whakautu, e whakatau engari he pātai e kaha ana te pātaitia e te rangatahi.

Ko au kei te kī ko te momo kaumātua o te wā i a au e taiohi ana kua tino kore haere, me uua kē rānei ka kitea engari ko te hunga kaumātua, kua noho makorea, pūtoetoe rānei, e tika ana kia kauanuanutia, kia aro nuitia atu e ngā whakatipuranga o muri nei.

Ko tētahi take nui e aroha nei au ki te hunga pakeke nei kua kore te ao Māori o ēnei rā nei i mōhio me pēhea te kōrero ki te pakeke, me pēhea rānei te manaaki i te pakeke. I tua atu i tērā kua kore te ao Māori e mōhio ki te whakarongo ki te pakeke engari ka pātai tonu, ka pākiki tonu tē whakaoko noa ai. He āhuetanga tērā kua uru kaha mai ki te ao Māori, ā, nā konei anō nei te ao Māori i āhua kotiti ai he kore i whakaponu he mātauranga anō tō ngā kaumātua.

Kāti, ko tāku noa iho ki a tātou he kī atu kia tino manaakitia te hunga pakeke ahakoa pēhea te mōhio, te kore rānei i mōhio, ki ngā āhuetanga o te ao Māori nā te mea he wā tōna ka noho atu ko koutou, ko tātou ki taua nohonga e whakaparanga nei tātou i roto i te rā nei. E ai ki ō tātou koroua, kuia *'he huri tēnei mea te mate'*, nō reira āta whakaarotia ake te kōrero nei.

Me pēnei noa ake pea te whakatau ake,

'E te mātātahi kia aro nui mai ki te mātāpuputu; e te mātāpuputu whāngaia mai te mātātahi e hiakai nei ki ngā taonga kei a koutou.'

Tēnā tātou katoa kia tahuri ki te whakanui, ki te whakarangatira i ō tātou kaumātua i roto i tēnei tau kua whakaarotia ake hei tau aro nui atu ki a rātou.

Te Hui a UNESCO i Tū ki Apia, i Hāmoa

Nō te wiki o te 12 – 16 Whiringa-ā-rangi i tū ai te hui nei, ā, ko tōna tino kaupapa ko te titiro i te mana reo, mana tikanga o ngā iwi o Te Moana-nui-a-Kiwa

O te katoa o mātou i hui atu ko tātou anake te iwi kei raro i te maru o kāwanatanga kē, e kaha ana te ākina mai e ngā raru o te wā engari ahakoa tērā e tirohia mai ana te ao Māori me kore noa e tūpono kei konei kē he tauira, he whakaaro rānei hei kaponga mai mā ērā o ō tātou whanaunga e noho mai rā tēnā ki tōna moutere, tēnā ki tōna moutere.

Tēnā kia hoki ake nei aku kōrero ki tāku i kī ake rā-ko tātou anake te iwi e noho ana i raro i te maru o kāwanatanga kē. Ko ngā iwi i noho mai ki te tēpu nō Whiti, e mana motuhake nei tā rātou noho, nō Tonga, e

mana motuhake nei tā rātou noho, nō Hāmoa, e mana motuhake nei tā rātou noho, he kiritea mai i Ahitereiria, ko ia nei te kaiwhakawā matua o roto i Te Kōti Teitei o reira me ētahi atu anō kiritea i āta pōwhiritia atu kia haere mai nā te mea he whakaaro ō rātou hei whakatakoto ki te aroaro o te hui. Ko mātou Māori nei i reira, atu i a au, ko Taihakurei Durie, Tumuaki o Te Taraipūnara o Waitangi, ā, kua whakatūria nei ko ia te kaiwhakawā Māori tuatahi o Te Kōti Teitei o Aotearoa nei, rāua ko tōna hoa rangatira, ko Donna Hall, ko Moana Sinclair, te rōia o runga o 'Marae', ko Caren Wickliffe, kei te Whare Wānanga o Te Moana-nui-a-Kiwa ki te tonga i Whiti me Michael Walsh, e mahi nei i te tari o tō tātou māngai kāwanatanga ki Hāmoa. Tata kē ana te nui ake o ngā Māori i ngā Hāmoa i noho ki te hui, ā, atu i a au nei, he rōia katoa!